

hinnalabor

K Ü M M E A A S T A T

KOGUKONDLIK TURVALISUS

Juhend

Peeter Vihma | Madle Lippus

Tallinn 2016

Kogukondliku turvalisuse juhend.
Koostajad ja toimetajad Peeter Vihma ja Madle Lippus
Väljaandja Linnalabor
Tallinn 2016

Kujundaja ja küljendaja: Ulla Männi
Keeletoimetaja: Kristel Ress

Juhendi koostajad

Peeter Vihma tegeleb kodanikuühiskonna sotsioloogia ja etnograafiaga alates 2008. aastast. Viimastel aastatel on ta keskendunud rohkem kogukondade uurimisele ja arendamisele. Peeter on nõustanud Arengufondi energiaühistute mentoriprogrammi ja Linnalabori algatatud asumiseltside koostööd. Alates 2015. aastast kirjutab ta Helsingi Ülikoolis doktoritööd Eesti kogukondade arengust.

Madle Lippus on Tallinnas tegutseva Uue Maailma Seltsi üks asutaja ja pikaajaline eestvedaja. Seltsis olid Madle valdkondadeks kohalike kaasamine, kommunikatsioon ja koostöö kohaliku omavalitsusega. Ta on asumiseltside koostööd laiemalt arendanud Tallinna vabaühenduste võrgustiku ning Linnalabori Linnaidee algatuse eestvedajana. Linnalaboris tegeleb Madle kaasamisteemaga. Aastal 2012 kaitses ta Tallinna Ülikoolis linnakorralduse erialal magistr kraadi.

Juhendi valmimisele on kaasa aidanud ka Kalvi Almosen, Helmer Hallik, Keiti Kljavin, Maria Derlõš ja Anneli Kana. Eraldi tänu kuulub kõigile intervjueritutele.

Juhendi koostamist ja väljaandmist on toetanud Siseministeerium kogukondliku turvalisuse 2015. a üleriigilisest toetusvoorst.

Linnalabor

Linnalabor on linnateemade pädevuskeskus, mis keskendub inimkesksele linnaruumile, linnas elamise kultuurile ja väärtuspõhisele linnapoliitikale. Alates asutamisaastast (2006) töötame linnaarengu trendide ja heade praktikatega nii Euroopast kui ka väljastpoolt, otsime tiheasustuste toimimist ja valitsemist parandavaid lahendusi ning toetame valdkondade- ja sektoritevahelist koostööd.

www.linnalabor.ee

kohalikkoostoo.ee

Veebilehekül, mis koondab häid näiteid kohaliku tasandi koostööst Eestis ning koostööd puudutavaid uuringuid, ajakirjanduslikke ja teoreetilisi tekste.

Sisukord

Sissejuhatus	3
Kuidas on juhend koostatud?	3
Mis on kogukondlik turvalisus?	4
Millised on kogukondliku turvalisuse lähenemised?	5
Millised on ühistegevuse tasandid?	8
Kogukondliku turvalisuse rakendamise takistused	10
Probleem: eestvedaja puudumine	10
Probleem: kohalike elanike osaluse puudumine	12
Probleem: suhtluse puudumine	14
Probleem: järjepidevuse puudumine	16
Probleem: koostöö puudumine	17
Probleem: hindamiskriteeriumide puudumine	19
Lisa 1. Häid näiteid ühistegevusest	21
Järva maakonna turvalisuse arengukava „Turvaline Järvamaa 2014–2020“ koostamine	21
Illuka, Mäetaguse, Jõhvi, Vaivara ja Toila ühine menetlusteenistus	22
Projektid “Turvaline küla” Saaremaal ja “Turvaline kodukant” Raplamaal	23
Keila noortevõrgustik	24
Rõuge tervisenõukogu	25
Aespa elukeskkonna edendamine	26
Lisa 2. Osalusprotsessi hindamise põhimõtted	27

Sissejuhatus

See juhend on mõeldud piirkonnapolitseinikele, kohalikele omavalitsustele ja turvalisusest huvitatud elanikele koostöö arendamiseks kogukondliku turvalisuse valdkonnas.

Juhendis on arvestatud „Siseturvalisuse arengukava 2015–2020“, kus kogukondlik turvalisus on üks keskseid ja läbivaid mõisteid. Kuigi kogukondlik politseitöö ja kogukondlik lähenemine turvalisusele ei ole uued terminid, on need olnud Eestis kasutusel pigem politseiorganisatsiooni sees. Koos uue arengukavaga on need hakanud koguma laiemat kõlapinda, mistõttu on tekkinud vajadus terminite sisu avada ja täpsustada. Juhendi koostajate eesmärk on tutvustada kogukondliku turvalisuse mudelit praegu juba hästi toimivate praktikate kaudu.

Mõistena on kogukondlik turvalisus hajus. Selle alla liigitatakse erinevaid lähenemisi – neist tuleb juhendis ka juttu. Mitmekülgsuses peitub lähenemise tugevus, sest tänu sellele on kogukondliku turvalisuse mudelit kohalike oludega kerge siduda. Kuivõrd juhend on mõeldud praktiliseks tööriistaks kohaliku tasandi koostöö paremal korraldamisel, oleme teema avamiseks kasutanud kohaliku tasandi probleeme ja neile leitud häid koostöölisi lahendusi. Mugavuse huvides on viidatud näited juhendi lõpus eraldi kirjas. Veel leiab häid koostöönäiteid leheküljelt www.kohalikkoostoo.ee, kuhu lisame neid ka peale juhendi valmimist.

Juhendis välja pakutud lahendused põhinevad nii eraldi selle jaoks tehtud uuringul kui ka koostajate kogemusel kohaliku tasandi koostöö analüüsimisel ja korraldamisel.

Kuidas on juhend koostatud?

Juhend põhineb kvalitatiivsel uuringul, mille käigus tehti 17 poolstruktureeritud intervjuud, töötati läbi teoreetilist kirjandust ja ametlikke dokumente.

Intervjuud tehti kahes etapis. Esimese sammuna intervjueeriti valdkonna eksperte (n = 6), st politseinikke, omavalitsusjuhte ja turvalisusega tegelevate MTÜde juhte. Intervjuude käigus selgitati välja kohaliku tasandi turvalisuse tagamise mehhanismid, probleemid ja lahendused. Näidetenäideteni kogukondlikust turvalisusalasest ühistegevusest (vt lisa 1) jõuti nii ekspertidelt saadud vihjete kaudu kui ka muude kanalite kaudu valdkonnaga tutvudes. Teise etapina analüüsiti praktikaid, tehes intervjuud nende eestvedajatega (n = 11). Ennekõike keskendusime neile praktikatele, mis olid ennast tõestanud probleemide jätkusuutliku lahendamise kaudu. Kõik intervjuud transkribeeriti, kodeeriti ja analüüsiti nVivo tarkvara abil.

Peale intervjuude töötati läbi turvalisusega seotud dokumente: arengukavasid, õigusakte ja nende seletuskirju, ametijuhendeid jm. Tulemusi analüüsiti lähtuvalt teoreetilisest kirjandusest.

Juhendis võetakse seega kokku analüüsi põhitulemused. Nende põhjal annavad koostajad soovitusi kogukondliku turvalisuse mudeli rakendamiseks Eestis.

Mis on kogukondlik turvalisus?

Turvalisus on lai mõiste. Ehkki seda sõna kasutatakse sageli nii tavavestluses kui ka poliitikadokumentides, ei ole Eestis ühtegi konkreetset seadust, mis tagaks turvalisuse.

Turvalisus tähendab nii objektiivset kindlustatust kui ka subjektiivset turvatunnet. Turvalisus koosneb seega majanduslikust, sotsiaalsest, kultuurilisest jms heaolust.

Selline vaatenurk muudab turvalisuse saavutamise keeruliseks, sest see on terviklik protsess ning nõuab paljude asutuste ja inimeste ühist panust. Kogukondliku turvalisuse mudeli kasutuselevõtuga üritatakse seda probleemi lahendada kohalikul tasandil.

Kogukondliku turvalisuse all peetakse silmas sellist ühistegevust, milles osalevad inimesed, kelle turvalisus on kõne all.

Kogukondliku turvalisuse mudeli järgi on eesmärk ennetavalt muuta füüsilist, aga esmajoones sotsiaalset keskkonda, mis mõjutab turvalisust. Seega on siin palju ühisjooni kogukonnatöoga (ingl *community work*). See on üks neid sotsiaal- või ennetustöö vorme, mis ei keskendu mitte ainult indiviidile, vaid ka tema sotsiaalsele keskkonnale.

Kogukondliku tegevuse keskmes on perekonnad, sõpruskonnad, seltsid, korteriühistud, ettevõtted, kohalikud omavalitsused ja muud kohalikul tasandil tegutsevad organisatsioonid, mis kokku moodustavad **kogukonna**.

Mida suurem on kogukonna osalus, seda tugevam mõju on kogukondliku turvalisuse tegevustel sotsiaalsele keskkonnale. Eriti tõhusad on seejuures tegevused, milles osalevad riskirühmade esindajad. Nendest eeldustest tuleb lähtuda ka kogukondliku turvalisuse tegevuste elluviimisel.

Kogukondlik turvalisus ühildab **objektiivse (st kuritegevuse tase) ja subjektiivse turvatunde**. See võimaldab sõnastada **rohujuuretasandil turvalisuse suurendamise vajadused ja takistused**, millest lähtutakse edasises koostöös. Seega pole eesmärk mitte lihtsalt kohalike elanike osalus, vaid võimalus teha koostööd rohujuuretasandi (kodanikud) ning piirkonna ja riigi tasandi institutsioonide vahel.

Kogukondlikku mudelit rakendades pööratakse tähelepanu **era- ja avaliku sektori ning kodanikuühiskonna organisatsioonide koostööle**. Kõige üldisemalt võib tõdeda, et turvalisust loob see, kui ühiskonna eri osad suudavad ja tahavad koostööd teha. Täpsemalt on koostöö osapooled sageli kohalik omavalitsus, Politsei- ja Piirivalveamet, Päästeamet, Maanteeamet, haiglad, koolid, vabatahtlikud päästjad, abipolitseinikud, naabrivalve, küla- ja linnaosaseltsid, külavanemad ja kohalikud elanikud.

Kuna kogukondlik turvalisus on üsna lai lähenemine, on selle avaldumisvormide tähistamiseks kasutusel hulk termineid. Laiemalt on inglise keeles levinud väljendid *community safety*, *urban security* ja *community crime prevention*. Kitsamalt politseitöö kohta kasutatakse inglise keeles termineid *community(-oriented) policing*, *problem-oriented policing* ja *neighborhood-oriented policing* ning soome keeles sõna *lähipoliisi* jt.

Et olla kogukonnale lähemal ja saavutada paremini eesmärke, saab kogukondliku turvalisuse **modelit vormida kohalike olude ja huvide järgi**.

Kogukondliku turvalisuse mudel on pälvinud populaarsust viimase 50 aasta jooksul. See peegeldab nii huvi detsentraliseerimise ja kogukondade vastu kui ka maailmas viimase 30 aasta jooksul toimunud nn **ennetavat pööret turvalisuse valdkonnas**. Ennetusele hakati suuremat tähelepanu pöörama peamiselt seoses tõdemusega, et ainult reageeriv ja karistav sekkumine ei too kaasa kuritegevuse loodetud vähenemist; seepärast ei ole reageeriv tegevus üksi tõhus ressursside kasutamine.

Turvalisuse tagamiseks ei piisa ühe asutuse pingutustest – probleemide lahendamiseks on vaja kaasata palju osapooli. Keskse, riigi tasandil ennetustegevuse kavandamise siht on **luua kogukondliku turvalisuse tegevuste rakendamise võimalused kohalikul tasandil**. Konkreetsete probleemide sõnastamine ja neile lahenduste leidmine peabki jääma kohalikule tasandile ning selleks peavad osapooled tegema koostööd. Edukad ennetusprogrammid on **töenduspõhised** ja nende jaoks vajalik info on saadud huvirühmade **kaasamise** kaudu.

Millised on kogukondliku turvalisuse lähenemised?

Kogukondlikule turvalisusele on olemuslik, et selle loomises osalevad needsamad inimesed, kelle turvalisust korraldatakse. Seepärast oleme järgnevalt jaganud kogukondliku turvalisuse tegevused kohaliku kogukonna osaluse alusel. Rohkem osalust kogukonnas tähendab ka kõrgemat turvalisustaset ning rohkem ja erinevamat tüüpi ühistegevusi.

Kõige lihtsama tasandi kogukondliku turvalisuse tegevused keskenduvad ainult **füüsilisele keskkonnale (situatsiooniline lähenemine)**. Ehkki selliseid tegevusi on suhteliselt lihtne ellu viia, jääb lähenemisest välja sotsiaalse keskkonna muutmine. Sageli on situatsiooniline ennetus ühekordne ja toimib n-ö kampaania korras. Füüsilist keskkonda muutes lahendatakse küll esmatasandi probleeme (nt tehakse hoonetesse sisenemine raskemaks, paigaldatakse turvakaamerad või kõrvaldatakse inimeste kogunemiskohad), kuid samas põhjustab see sisuliste probleemide ja probleemsete inimeste vaateväljast tõrjumise. Situatsioonilist ennetust ei tohiks kindlasti alahinnata, kuid seda peaks rakendama koos teiste, sotsiaalset keskkonda mõjutavate tegevustega.

Kogukonna ressursside mobiliseerimine eeldab inimeste suuremat osalust ja mõjub seepärast otsesemalt sotsiaalsele keskkonnale. Ajalooliselt toetusid esimesed kogukondliku turvalisuse suurendamise programmid peamiselt riiklikule rahastusele, kuid juba 1980. aastail

leiti, et vajalik on ka kohalike elanike organiseerumine ja osalus. See tähendab, et ainult teenusekeskne mudel ei ole tegelikult kaasav, pigem eeldab see professionaalseid teenusepakkujaid. Osalema peaksid aga inimesed, kelle elu käimasolev protsess puudutab.

Kogukonna ressursside mobiliseerimise esimene tasand on koos kohalike elanikega probleemide tuvastamine ja nende põhjuste analüüs. Selline tegevus iseenesest eeldab teatud määral osalust, mida saab lihtsate meetoditega suurendada (nt avatud ruumi meetodil korraldatud koosolekud, probleemide joonistamine või kaardile kandmine). Analüüsi osaks võib pidada ka jätkusuutlike eesmärkide seadmist. Kuna ressursside mobiliseerimine on olemuselt pigem ühekordne, siis on oluline mõelda ka teoreetiliselt läbi, milline on olukord peale projekti või rahastuse lõppu. On selge, et kohalikud elanikud ei hakka lihtsalt niisama täitma kohaliku võimu ülesandeid, kui neil puudub rahastus või muu tugi. Edukamad on projektid, mille puhul osalevad elanikud juba eesmärkide seadmises, võttes eesmärgid sel viisil ka omaks.

Kohalike elanike kaasatõmbamise edukad tegevused kasutavad ära kohalikke tavasid ja ajalugu, mida saab käsitada kui ressursse. Samas on selliste projektide puhul tarvis luua juhtkomitee, koostada rakendusplaan ja kavandada hindamine kohalike elanike osalusel. Kui aga olemasolevatele nn ülalt-alla-projektidele lisada lihtsalt sõna *kogukonnakeskne*, muutmata selles midagi sisuliselt, ei saavutata edu.

Kõige komplekssemad ja samas tõhusamad on **kogukonna võimustamise tegevused**, mis ei vaata kogukonda mitte kui staatilist nähtust, vaid kui arenevat ja arendatavat inimkooslust. See tähendab, et kogukond ei ole pelgalt lahendus, vaid mõjutab oma toimimisega probleemide olemasolu, nende esiletoomist ja muutust ajas. Muu hulgas nähakse kohaliku tasandi probleemide ühe põhjusena seda, et kogukonnad kipuvad osa inimesi kõrvale jätma, kelle puhul hakkavad peale kõrvale jätmist tööle sildistamismehhanismid. Selle tagajärjel nõrgenevad nende inimeste sidemed teiste sootsiumi osadega, st tekib asotsiaalsus. Seega on lõimivate tegevuste eesmärk – erinevalt kriminaalsüsteemist, mis suunab probleemsed inimesed ühiskonnast välja – tuua need inimesed ühiskonda tagasi.

Selleks tuleb analüüsida, millised on rühmad, kellel ei ole kogukonnas sotsiaalselt aktsepteeritud, vastutustundlikku ega isiklikult rahuldust pakkuvat rolli, samuti tuleb tegeleda küsimusega, millised peaksid olema institutsioonid, et sellised rollid oleksid võimalikud. Selline analüüs ja järgnevate tegevuste väljatöötamine sisaldab aga juba nende rühmade osalust. Peamine küsimus ei ole seega mitte „Mida nende jaoks tehakse?“ (nagu ressursside mobiliseerimise tegevustes), vaid „Mida nendega koos tehakse?“. Selline võimustamine on ka nüüdisaegse sotsiaaltöö aluspõhimõte. Nii lähtuvad selle lähenemise järgi sotsiaal- ja politseitöö sarnastest alustest, toetades kahe organisatsiooni vahel sünergia teket.

Kuna tegevuste eesmärgid töötatakse välja riski- ja probleemsete rühmade osalusel, on tähtis, et rahastus mitte ei suunaks tegevusi, vaid toetaks neid. Tuleb rõhutada, et puuduvad ühtsed lahendused erinevate keskkondade ja piirkondade jaoks; rahastus või muu toetusmehhanism peab olema paindlik.

Ehkki kohaliku võimu osalus on sellistes projektides möödapääsmatu, tuleb suhtuda osalusvormide valikusse kriitiliselt. Enamasti on riski- ja probleemsetel rühmadel väiksem võimekus teha ennast kuuldavaks, sõnastada täpseid eesmärgi, probleeme ja lahendusi. Seetõttu peaks nende osalus olema korraldatud võimalikult formaalselt, st mitte ametlikul vallakoosolekul, vaid näiteks kohtumisõhtul rahvamajas.

Mida suurem on elanike osalus, seda tõhusamalt mõjuvad tegevused sotsiaalse keskkonna muutmisele. See omakorda on turvalisuse põhiallikas.

Ehkki kogukondliku turvalisuse tegevused eeldavad kohalike elanike aktiivsust, ei tähenda see vabatahtliku töö eeldust. Edukate tegevuste puhul on enamasti osalejatele (eriti juhtivatele, vastutavatele osalejatele) ette nähtud tasu (kasvõi tulemuste puhul; osaline või sümboolne), sest ainult vabatahtlikkusele põhinevad tegevused ei ole jätkusuutlikud. Oluline on seada eesmärgiks õppimisprotsess – nii üksikindiviidi kui ka organisatsiooni tasandil – ja sealjuures püüda hinnata projektide tulemuslikkust. Viimane ei ole alati lihtne, kuid võimaldab hinnata tegevuste jätkusuutlikkust.

Lähenemine	Kirjeldus	Tugevad ja nõrgad küljed
Situatsiooniline: füüsilisele keskkonnale keskenduv tegevus	<p>1. Kuritegude sooritamise raskendamise (lukud, tarad, tänavate sulgemine, grafiti jaoks sobivate seinte pakkumine jne)</p> <p>2. Kuritegude riskantsemaks muutmine (jälgimine igal moel, valgustus)</p> <p>3. Kuritegevuse tasuvuse vähendamine (oma vara varjamine, märgistamine)</p>	<p>+ Suhteliselt odav meetod</p> <p>+ Suurendab turvatunnet</p> <p>- Kogukonna sotsiaalsed tingimused ei muutu, pigem hoitakse riski- ja probleemseid rühmad kogukonnast eemal</p> <p>- Ei eelda kogukonna osalust; eriti vähe osalevad madala sissetulekuga inimesed</p>
Kogukonna ressursside kaasamine: lastetegevused, ohvriabi, sotsiaalabi	<p>1. Info kogumine kuritegevuse ja probleemide kohta (turvalisuse audit jms)</p> <p>2. Elanike teadlikkuse ja kuriteoennetuse oskuste parandamine</p> <p>3. Noortele ning riski- ja probleemsetele rühmadele mõeldud toetavad tegevused (noorteklubi, alkoholi kättesaadavuse vähendamine, kriminaalhooldus)</p> <p>4. Arenguprogrammid (vanemaharidus, üksikvanemate programm jms)</p>	<p>+ Keskendub sotsiaalsele keskkonnale, mis eeldab teatud määral elanike osalust</p> <p>- Ei sisalda riski- ega probleemsete rühmade osalust (neid käsitatakse kui kliente)</p>
Kogukonna kaasamine ja võimustamine: alternatiivide pakkumine	<p>1. Erinevate kogukonnarühmade kokkuviimine</p> <p>2. Institutsioonide kohanemine ja kohandamine oludele (organisatsioonidevaheline koostöö)</p>	<p>+ Tõhus, sest kaasatakse ka riski- ja probleemseid rühmi</p> <p>- Koostööni jõudmine on ressursimahukas</p>

Millised on ühistegevuse tasandid?

Ühistegevuse jaoks kasutatakse sageli terminit *koostöö*, kuid tegelikult mõeldakse selle all üsna erinevaid asju. Protsesside erinevast mõistmisest tulenevad paraku erinevad ootused nii tulemustele kui ka rollidele. Kas toimub lihtsalt suhtlus või nõustamine, teenuse ostmine, koordineerimine, koopereerumine või koostöö ning kas osapooled on sellest tulenevalt kliendid/tellijad, aruandjad, informaatorid, koordinaatorid või koostööpartnerid?

Kõigil ühistegevuse vormidel on omad võimalused – tähtis on neid tegevuse korraldamisel teadvustada ja neis kokku leppida.

See aitab vältida erinevatest ja läbirääkimata ootustest tulenevaid konflikte. Selgelt sõnastatud ühistegevuse kavatsus on ühtlasi hea viis osalejaid motiveerida.

Järgnevast juhendist on välja jäetud teenuste ostmine, sest sellega seotud uuringuid ja juhendmaterjale on juba koostatud¹. Pigem keskendub siinne juhend vähem kajastust leidnud koostöölisele lähenemisele.

Ühistegevuse vormi valides tuleb lähtuda nii eesmärkidest kui ka võimalustest. Kommunikatsioon on vajalik igasuguse ühistegevuse jaoks, kuid tihti pelgalt suhtlusest (teavitamisest, arutelust) ei piisa, vaid on vaja ka ühistegevust korraldada. Sellisel juhul kas koopereerutakse (st sama valdkonna asutused/inimesed ühendavad jõud) või koordineeritakse (st erinevate valdkondade toimijad ühtlustavad) oma tegevust.

Eestis kasutatakse nii koopereerumise kui ka koordineerimise kohta sageli sõnu *ümarlaud*, *võrgustik*, *nõukogu* või lihtsalt *koosolek*. Oluline ei olegi mitte nimetus, vaid osapoolte arusaam sellest, mida tehakse.

Kõige tõhusam, ent samas ka keerulisem on selline osapoolte koostöö, mille puhul määratakse ühiselt eesmärgid, korraldatakse tegevus ja kontrollitakse tulemusi. Kuigi väiksemal skaalal tehakse koostööd ka projektide käigus, võib laiemalt koostööks nimetada praegu kaardistatud näidete puhul arengukavade loomist juhul, kui sellest lähtuvad ka tegevused ja tulemusi hinnatakse.

¹ Näiteks Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi koostatud „Avalike teenuste korraldamise roheline raamat“ https://www.mkm.ee/sites/default/files/avalike_teenuste_korraldamise_roheline_raamat.pdf ning Poliitikauuringute Keskuse Praxise uuring „Kohaliku omavalitsuse üksuste avalike teenuste lepinguline delegeerimine kodanikeühendustele“ <http://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2014/12/teenuste-delegeerimine.pdf>

	Kirjeldus	Kuidas toimub?	Eesti näited
KOMMUNIKATSIOON	<p>Infovahetus organisatsioonide vahel kasutuskõlblikul viisil. Võib olla ühe- või kahepoolne, formaalne või informaalne</p> <p>Ilma kommunikatsioonita ei ole võimalik ükski järgnev ühistegevuse vorm</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Info liikumine ametkondade vahel 2. Info liikumine politseilt inimestele 3. Info liikumine inimestelt politseile, kohtumised huvirühmadega 4. Info kahe-suunaline liikumine inimeste ja politsei vahel 	<p>Maakonna tasandil ennetuskava rakendamise aruande koosolekud</p> <p>Valla tasandil</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) piirkonnapolitseiniku ja kohaliku omavalitsuse kohtumine 2) turvalisuse komisjon volikogus <p>Suhtlus huvirühmadega (temaatiliste loengute pidamine, kohtumised külaseltside jt kohaliku tasandi organisatsioonidega)</p> <p>Patrullpolitseinike pidev suhtlus inimestega</p> <p>„Turvaline kodukant” koosolekud ja arutelud</p>
KOOPERATSIOON	<p>Sama valdkonna või sarnaste eesmärkidega organisatsioonide ühistegevus ühise eesmärgi saavutamiseks</p> <p>Pigem lühiajaline (nt projektipõhine) ja sageli informaalne</p> <p>Kokkupuuteid organisatsioonide vahel on pigem nende juhtide seas; alluvate/osaliste kontaktid on pigem harvad</p> <p>Peamine eesmärk on hoiduda tegevuste kattuvusest ja kordamisest</p>	<p>Regulaarsed koosolekud või ümarlauad, kus osalevad linna(osa), valla või maakonna sama valdkonna töötajad (nt noorte puhul sotsiaal- ja haridustöötajad, noorsoopolitsei, lastekaitse) igapäevatöö paremaks korraldamiseks</p>	<p>Temaatiliste võrgustike loomine, nt Keila noortevõrgustik</p> <p>Ümarlaudade korraldamine ühekordsete (või püsivate) probleemide lahendamiseks</p>
KOORDINATSIOON	<p>Erinevate valdkondade organisatsioonide infovahetus oma eesmärkide paremaks saavutamiseks</p> <p>Oluline on ressursside (nii info kui ka materiaalsed ressursid) jagamine</p> <p>Vajab toimimiseks ühist raamistikku ja koordineerimist (minimaalselt: kehtivad kokkulepped, ühiselt mõistetud protseduurireeglid, ühine juhtimine)</p>	<p>(Tervise)nõukogud või turvalisuskomisjonid, kus linna(osa), valla või maakonna erinevad asutused, organisatsioonid ja elanikud tuvastavad probleeme, planeerivad tegevusi ja suunavad osalejate ressursse</p>	<p>Rõuge tervisenõukogu ühiste eesmärkide saavutamiseks</p> <p>Probleemikeskse tegevuskava koostamine</p> <p>Turvalisuskomisjonid volikogude juures</p>
KOOSTÖÖ	<p>Ühine eesmärkide, tegevuste ja ressursside planeerimine, tegevuste elluviimine ning tulemuste hindamine</p> <p>Koostöö eeldab võimusesümmeetriat ning sisaldab alati teatud osa riski, kuna ollakse teineteisest sõltuvad</p> <p>Sünonüümidega kasutatakse termineid <i>partnerlus</i>, <i>liit</i> või <i>koalitsioon</i>. Eeldab tihti formaalset kokkulepet</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Maakonna või valla turvalisuse arengukava koostamine ja selle elluviimine osapoolte koostöös 2. Valdade ühine menetlusteenistus 	<p>Järvamaa turvalisuse arengukava koostamine</p> <p>Illuka, Mäetaguse, Jõhvi, Vaivara ja Toila valla ühine menetlusteenistus</p>

Kogukondliku turvalisuse rakendamise takistused

Juhendi praktilisem osa lähtub tajutud probleemidest, mis praegu takistavad kogukondliku turvalisuse lähenemise rakendamist Eestis.

Takistusi sõnastades oleme lähtunud intervjuudest ekspertidega ja Eesti koostööprojektide analüüsist. Loetletud takistused iseloomustavad teatud määral kõigi koostööliste suhete rakendamist kohalike omavalitsuste, riiklike asutuste ja kohalike elanike vahel. Turvalisus on mõistena väga lai, puudutades suurt osa inimtegevuse aspekte ning olles lahutamatult seotud ülejäänud elu- ja halduskorraldusega valdades ja maakondades.

Spetsiifiliselt tuleneb turvalisuse valdkonna põhiprobleem varasemast, karistuse ning ülalt-alla-politseitöö ja turvalisuse rakendamise mudeli üleminekust kogukondliku turvalisuse mudeliks. Varasemat mudelit iseloomustas politsei juhtiv (teatud piirideni ainuisikuline) roll turvalisuse tagamisel ja ohtude kõrvaldamisel. Sellised ootused politseile on visad kaduma. Endiselt oodatakse, et politsei „tuleks ja teeks“ elu turvaliseks. Selle üldise ootuse võib juhendi kasutatavuse huvides lahutada kuueks väiksemaks puuduseks: eestvedaja, suhtluse, kogukonna osaluse, järjepidevuse, koostöö ja hindamiskriteeriumide puudumiseks. Piirkonniti võivad esiplaanil olla erinevad probleemid, mistõttu võimaldab selline jaotus lugejal leida järgnevast osast just tema piirkonnale vajaliku lahenduse.

Probleem: eestvedaja puudumine

Vahel seisab kogukondliku turvalisuse rakendamine ootuse taga, et keegi teeks algust, kusjuures *kellegi* all peetakse sageli silmas politseid. Paljud tegevused jäävad ära, kuna ükski osapool kas ei tunneta endal vastutust tegevus ellu viia või ei asu tunnetuslikus hierarhias selleks sobival kohal (nt külaselts kohaliku koostöö algatajana või kohalik omavalitsus politsei asemel turvalisuse eest vastutajana). Politsei seevastu loodab tihti, et turvalisuse saavutamiseks tuleb algatus just kogukonnalt või omavalitsuselt.

Kogukondliku turvalisuse lähenemise tugev külg seisneb ühistegevuses, mille puhul algataja roll on vähem oluline kui elluviijate roll, kuna eesmärgid seatakse ja tegevused viiakse ellu ühiselt.

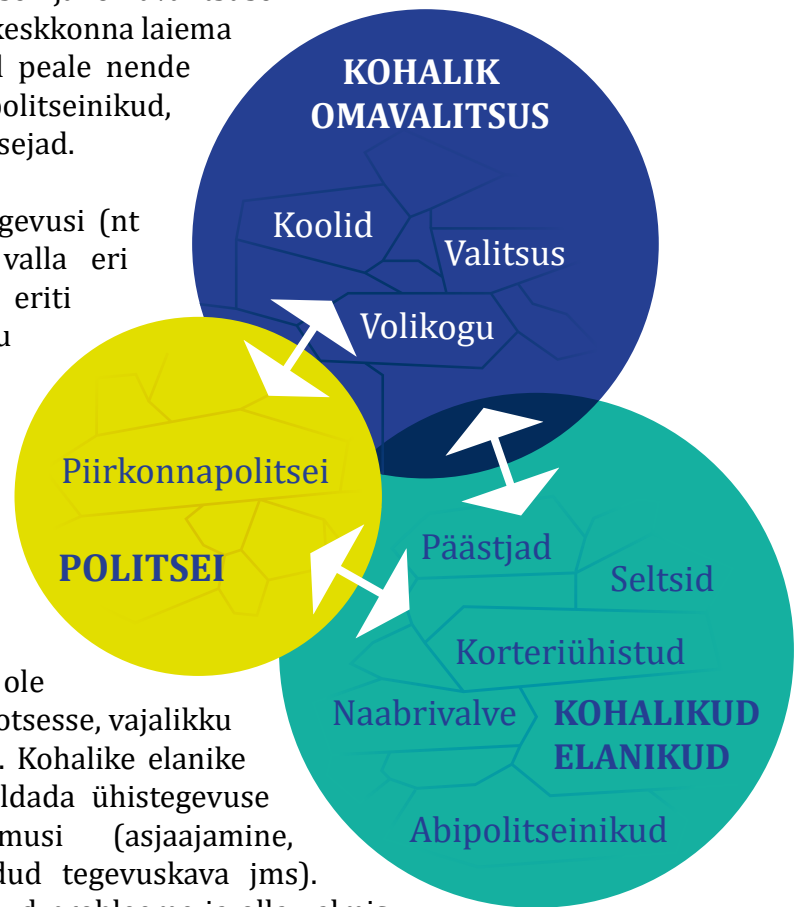
Selline tõdemus tuleneb **koostöö määratlusest**, mille järgi on koostöö tegevus, mille eesmärgid on osapoolte poolt internaliseeritud, seega ühised. Mõne ühistegevuse puhul (nt kommunikatsioon) ei olegi eestvedajat vaja, mõne puhul on eestvedaja oluline koostöö esimestes etappides (vt ptk „Probleem: koostöö puudumine“), kuid hiljem tema tähtsus väheneb. Järgneval joonisel on esitatud ühistegevuse peamised osapooled ja nendevahelised suhted.

Ehkki koostöö on eelistatud suhtlus kõigi osapoolte jaoks, on võtmeküsimus selle toimimine politsei ja omavalitsuse vahel. Nende koostöö loob soodsama keskkonna laiemale koostöö tekkimiseks, milles osalevad peale nende seltsid, vabatahtlikud päästjad, abipolitseinikud, koolid ja teised kohaliku tasandi tegutsejad.

Koostöö osapooled ja nendevahelised suhted

Juhul kui kavandatakse korduvaid tegevusi (nt „Turvalise kodukandi“ koosolekud valla eri paigus), võib olla eestvedajat leida eriti keeruline, sest protsess võtab palju aega ja energiat. Lahenduseks on eestvedajate roteerumise kokkuleppimine: üht osa võib algatada politsei, teist kohalik omavalitsus. Mõlema osalus on igal juhul oluline.

Rohujuuretasandi osalemisel on üks võimalik takistus osapoolte professionaalsuse ebavõrdsus: tihti ei ole sel tasandil enesekindlust algatada protsesse, vajalikku professionaalsust või muid ressursse. Kohalike elanike algatuse suurendamiseks võib madaldada ühistegevuse algatamise lävendit ehk tingimusi (asjaajamine, projektkirjutamise oskus, läbimõeldud tegevuskava jms). Tähtsam on osata sõnastada tunnetatud probleeme ja olla valmis panustama nende lahendamisse.

Ühistegevuse arendamise peamine vahend on politsei ja omavalitsuse avatuse arendamine. See tähendab, et nad annavad märku oma valmisolekust olla avatud altpoolt tulevatele algatusele ja on teinud sellise algatamise võimalikult lihtsaks.

Esimese sammuna seavad osapooled omavahel sisse suhtluse, hakates regulaarselt piirkonnas kohtuma (mõnel pool on seda tehtud „Turvalise küla“ projekti nime all). Süsteemsemaks lähenemiseks võib kaaluda eraldi (koostöö)projektide algatamise rahastamist, kuid see ei tohiks asendada korrapärast suhtlust.

Seejuures ei ole oluline mitte niivõrd see, et tegevustega peaks kaasnema suur rahastus, vaid see, et sel viisil soodustatakse ühistegevust ja lähtutakse rohujuuretasandil sõnastatud probleemidest. Vabaühendustele ja kogukonnategevustele suunatud voorude algatamisel tasub kohalikel omavalitsustel pidada nõu maakondlike arenduskeskustega (MAKid).

Tõhusa ühistegevuse alus on selleks arengukava koostamine: selle käigus räägitakse läbi ühised eesmärgid ja jagatakse rollid (vt ptk „Probleem: koostöö puudumine“). Et eesmärgid oleksid ühised, on tarvis, et osapooled oleksid arengukava koostamisse kaasatud kohe selle algusest (st eesmärkide seadmisest) peale.

Kuna turvalisus on laiem küsimus elukeskkonnast ja mitte lihtsalt kuritegevuse statistika, on arengukava koostamisel määrava tähtsusega omavalitsused ja maavalitsused. Arengukava koostades tutvuvad osapooled omavahel, saavad ülevaate lahendamist vajavatest probleemidest ning saavad tänu sellele innustust asuda protsessi eest vedama (Vt Järvamaa turvalisuse arengukava koostamine).

Mida kindlasti teha, kui puudub eestvedaja?

- Kogukondliku turvalisuse lähenemise tuum on politsei, omavalitsuse ja kohalike elanike koostöö. Koostöö ametiasutuste (politsei ja omavalitsuse) vahel loob eeldused ka teiste osapoolte (kohalikud elanikud ja seltsid) aktiivsemaks osalemiseks kohaliku turvalisuse tagamises.
- Aktiivsust võib tagasi hoida tunnetatud ebavõrdsus, st olukord, kus rohujuuresandil puudub protsesside algatamiseks vajalik enesekindlus. Ebavõrdsuse vähendamiseks tuleks esmalt seada osapoolte vahel sisse regulaarne suhtlus. Teiseks võib rakendada koostööprojektide vooru sisseseadmist.
- Koostööd soodustab ja eestvedajate leidmisele aitab kaasa kohaliku turvalisuse arengukava koostamine. Selle käigus vaieldakse ühiselt selgeks eesmärgid ja jaotatakse ülesanded.

Probleem: kohalike elanike osaluse puudumine

Läbiv probleem (mitte ainult turvalisuse valdkonnas) on kohalike elanike, vabaühenduste ja ettevõtete vähene osalus. See võib tuleneda nii mitme poole huvi kui ka ressursside (aeg, oskused) puudusest. Võimalik, et elanikud aktiveeruvad mõne erakordse sündmuse peale (nt moodustatakse varguste arvu kasvades piirkonnas naabrivalvesektor), kuid tavaolukorras aktiivsus väheneb taas.

Esimene samm lahenduse poole on kogukonna mõiste konkreetsetes kontekstis lahtimõtestamine. „Kogukond“ ei ole võlusõna, vaid sisaldab eeldust, et inimesed on omavahel seotud. Ehkki seda sõna kasutatakse sageli, võidakse erinevas olukorras pidada silmas erinevaid inimkooslusi. Ka piirkondliku politseitöö juhendis kirjutatakse, et „kogukonna moodustavad konkreetse piirkonna elanikud, kes on omavahel seotud ühise territooriumi või muude mõjurite kaudu (majanduslikud, poliitilised, sotsiaalsed, looduslikud vm seosed),“ mis annab mõistele laia ja kontekstist sõltuva sisu.

Selline definitsioon osutab, et see, **mis või kes on kogukond, tuleb igas suhtlusolukorras uuesti sõnastada.** Näiteks koosneb Eesti keskmine küla erinevatest inimrühmadest-kogukondadest (suvitajad, püsielanikud, lastega emad, noored jt), kes ei pruugi olla omavahel kuigivõrd seotud ega aktiveeruda samade teemade peale.

Kogukonna mõiste piiride sõnastamise järel on tihti praktiliseks sammuks **kohalike elanike või nende gruppide esindajate leidmine**, mille juures tekitab mitmetimõistmist kohaliku volikogu roll. Halduskorralduse järgi on just volikogu kohalikke elanike esindav organ, ent praktikas ei

pruugi see olla rohujuuretasandiga väga tihedalt seotud. Seepärast pööratakse palju tähelepanu kohalikele seltsidele ja külavanematele, kellelt loodetakse paremat kohalike elanike esindatust kui volikogult.

Siinjuures tuleb olla teadlik külaseltsi esindusvõimekusest: see võib piirkonniti tugevalt varieeruda, sõltudes eestvedajate oskustest, organisatoorsest korraldusest ja lihtsalt geograafilistest eripäradest. Ühes piirkonnas võib eksisteerida ka mitu (küla)seltsi. Eriti keeruline on esindatuse küsimus probleemsete inimeste puhul (nt kes esindab küla joodikuid või väikelinna noortekampasid). Nende puhul muutuvad oluliseks a) informaalsed kõneisikud, kelle väljaselgitamine käib isiklike kanalite kaudu omavalitsuse, politsei ja elanike koostöös ning b) organisatoorsed kontaktid (nt noorteklubi, eakate selts).

Pärast kogukonna osade või kogukondade defineerimist on järgmine samm nendega suhtluse loomine (vt järgmine ptk).

Head näited kogukonna osaluse tekitamisest on

- Rõuge tervisenõukogu loomine, mille puhul sai ühine tegutsemine alguse juba valla arengukava avatud koostamisest;
- Järvamaa arengukava koostamine, kus protsessi alustati ülevaate tegemisega osalistest ja nende vajadustest.

Mida teha, kui ka ühekordselt eduka tegutsemise tulemusel ei teki kohalikes elanikes pidevat huvi ega aktiivsust? Üks võimalik lahendus on **hinnata osalusprotsessi** ennast ja teha hindamistulemuste põhjal vajaduse korral muudatusi tegutsemises. Probleemide põhjus võib peituda nii selles, et kogukondliku turvalisuse rakendamise osalised on oma majandus- ja tegevussuutlikkuselt ning professionaalsuselt ebavõrdsed, kui ka selles, et erinevuste tõttu antakse kasutatavatele mõistetele erinev sisu. Iga koostöökogemus mõjutab aga kohalike elanike osalust tulevikus: positiivne kogemus loob usaldust ka järgnevate tegevuste algatamiseks ja negatiivne vähendab seda.

Protsessi sisuliseks hindamiseks on parimad vahendid mitteamarvulised. Hindamise esimeses etapis kogutakse osalejatelt arutelude, intervjuude või ankeetide abil tagasisidet. Selle põhjal saab osalusprotsessi arendada. Võimalik loetelu kriteeriumidest, mille kohta tagasisidet koguda, on esitatud lisa 2.

Mida kindlasti teha, kui kohalikud elanikud ei osale?

- Kuna kogukond ei tähenda alati ja igal pool sama, tuleb alustuseks lahti mõtestada, mis on selles kohas ja olukorras kogukond. Seejärel tuleb leida kogukonna moodustavate elanikerühmade ametlikud või mitteametlikud esindajad. Mitte kõik kohalikud elanikud ei ole organiseerunud. Eraldi tähelepanu tuleb pöörata riskirühmadega ühenduse loomiseks.
- Kohalike elanike osaluse esimene samm on suhtluse loomine, sellele võivad järgneda teised ühistegevused. Suhtluse oluline ülesanne on selgitada välja elanike soovid ja vajadused.
- Tähtis on hinnata nii ühistegevuse eesmärkide täitmist kui ka osalemisprotsessi ennast. Eriti vajalik on see juhul, kui osalejate huvi protsessi vastu kahaneb.

Probleem: suhtluse puudumine

Kogukondliku turvalisuse alus on erinevate osapoolte osalus. Osaluse eeldus on omakorda nende omavaheline suhtlus. Suhtlusoskuse ja -soovi poolest ei ole eestlased maailmas esirinnas, mis väljendub ka sageli tajutud vajaduses pöörata suhtlusele eraldi tähelepanu.

Vahel on suhtlusnõue kirjas kogukondliku turvalisusega tegelevate töötajate ametijuhendis. Mõnes piirkonnas on viimasel ajal hakatud tähelepanu pöörama sellele, et näiteks patrullpolitsei suhtleks kohalike elanikega, kuid leidub vastupidiseidki näiteid. Äärmuslikul juhul ei suhtle kohalik omavalitsus ja piirkonnapolitseinik omavaheline peaaegu üldse. Üsna tihti kohtame aga olukorda, kus kohalikku arengustrateegiat koostatakse ilma osapooltega nõu pidamata, või kus piirkonnapolitseinik peaaegu ei suhtle oma piirkonna küladega (võib esineda ka vastupidine probleem: külad ei tunne oma piirkonnapolitseinikku).

Ikka ja jälle arvatakse, et koostöö kohalike elanikega seisnebki selles, et nemad annavad politseile või omavalitsusele infot. Ehkki suhtlus võib tõepoolest olla ühistegevuse sisuks, tuleb sellisel juhul selles kahepoolset kokku leppida. Kokkuleppeks sobib näiteks memorandum või muu vorm mitteametlikust lepingust, mille sõlmivad kohalikud elanikud, politsei ja kohalik omavalitsus. Seejuures on tähtis kirjalikult sõnastada ühised arusaamad.

Eriti vajalikuks muutub seejuures tagasisidestamine, st kahepoolne suhtlus. Kohalikud elanikud soovivad enamasti teada, mida nende antud infoga tehakse, selleks tuleb politseil ja omavalitsusel anda neile mitteametlikku või ametlikku tagasisidet. Tagasiside alla kuulub ka tunnustamine algatuse puhul. Tänu avaldamine ei pea olema suurejooneline üritus – oluline on selle nähtavus teistele kohalike elanikele. Näiteks võib piirkonnapolitseinik regulaarsel kohtumisel kohalike elanikega tunnustada tunnuskirja või muu meenega elanikku, kes on aidanud kaasa kuriteo avastamisele.

Kõigi kogukondliku turvalisuse osapoolte probleemide sõnastamiseks, ühiste eesmärkide väljaselgitamiseks ja lahenduste hindamiseks on soovitatav seada sisse regulaarsed konsultatsioonid osapoolte vahel.

Suhtlust on võimalik paremini korraldada

- omavalitsuste ja politsei ühisaruteludena, näiteks politsei planeerimise analüüsi koosolekutel (PAK). Ehkki seal analüüsitav ennetuskava on politsei sisedokument, on näiteks Läänemaal sellega seatud eesmärkide täitmise aruteludesse kaasatud ka kohalike omavalitsuste esindajad;
- omavalitsuse ja piirkonnapolitseiniku vahel, näiteks volikogu juures toimiva turvalisusnõukoguna;
- omavalitsuse, kohalike elanike ja vabatahtlike abil, näiteks „Turvalise kodukandi“ projektidena.

Kogukondliku turvalisuse korraldamise üks ootus on vabatahtlike ja vabauhenduste (seltsid, külavanemad) osalus ja algatus turvalisuse loomises. Üldistes küsimustes on tõepoolest tarvis kasutada info levitamiseks kohalikke, organiseerunud elanikke (külaseltsid), valitud esindajaid (külavanemaid) ja lihtsalt aktiivseid kodanikke. Samamoodi on nendelt saadud info oluline allikas, kuid tasub meeles pidada, et külaseltsi (ega -vanemat) ei tohiks alati võrdsustada kogukonnaga.

Eraldi korrakaitsega tegeledes tasub pöörata suhtluse puhul tähelepanu **abipolitseinike** institutsioonile. Nagu vabatahtlikud päästjad on nad tihedalt seotud riikliku asutusega ja oma valdkonnas koolitatud, ent neil on siiski tugev side rohujuuretasandiga. Ehkki abipolitseinikud soovivad sageli teha midagi ära kodukoha turvalisuse jaoks, rakendatakse neid praegu peamiselt patrullteenistuses. Sellega ei kasutata siiski ära nende täit potentsiaali kogukondliku turvalisuse loomisel.

Abipolitseinikku saab pidada kolmepoolse suhtluse (kohalikud elanikud, omavalitsus ja politsei) ühenduslüliks. Kogukonna, kohaliku omavalitsuse ja politsei lähendamiseks abipolitseinike abil soovitame astuda järgmised sammud.

- Levitada abipolitseinike kontaktandmeid piirkonnas koos üleskutsega pöörduda vajaduse korral nende kui rohujuuretasandi turvalisuseksperdi poole.
- Kaasata abipolitseinikud kohaliku omavalitsuse turvalisusnõukokku (nii valla kui ka maakonna tasandil) ning teistesse kohaliku tasandi turvalisuse planeerimise ja rakendamise tegevustesse.
- Igakülgset toetada abipolitseinike organiseerumist abipolitseinike kogu kaudu (valla, maakonna või riigi tasandil). See toetab nende isiklikku ja kollektiivset arengut koolituste, toetuste ja tehnika soetamise kaudu.

Mida kindlasti teha, kui puudub suhtlus?

- Suhtlus võib olla nii mitteametlik kui ka ametlik. Mõlemal juhul tuleb ametiasutuste ja kohalike elanike seas teadvustada ja sõnastada, kuidas ja milleks suheldakse.
- Suhtluse jätkumise oluline osa on selle kahepoolsus. See tähendab, et info saajad annavad info pakkujatele tagasisidet selle kasulikkuse või edasise kasutuse kohta.
- Eriline tagasisidestamise vorm on tunnustamine. See võib olla ametlikum (aukiri, auhind) või mitteametlikum (suuline tunnustus), kuid soovitatavalt võiks tunnustada avalikult.
- Korrapärane suhtlus (nt „Turvalise küla“ koosolekud) loob head eeldused edasiseks ühistegevuseks. Kohtumiste sagedus sõltub sõnastatud eesmärgist.
- Soovitame kaaluda võimalust kasutada abipolitseinikke kui sidepidajaid kogukonnaga jooksvates turvalisusküsimustes.

Probleem: järjepidevuse puudumine

Paljud ühistegevused toimivad projektipõhiselt, st ilma jätkutegevuste planeerimise ja mõju hindamiseta. Kuigi projektipõhisus iseenesest loob paindlikkuse – nii võivad lahenduse saada ka olulised probleemid –, võib sõltuvalt tegevusest olla sellel ebasoodne mõju osalejate hilisemale aktiivsusele.

Näiteks on muus osas väga eeskujuliku projekti „Turvaline küla“ koosolekud sageli üksiküritused, mille järel arutatud probleemide ja lahendustega edasi ei tegeleta. Naabrivalve sektorite loomisele ei järgne tihti muid tegevusi, selle asemel kodanike aktiivsus ja ettevõtmise tulemuslikkus väheneb. Füüsilist keskkonda mõjutavad tegevused (situatsiooniline ennetus) ei keskendu mitte probleemi sisulisele lahendamisele, vaid nähtavatele, kergesti teostatavatele lahendustele.

Probleemi võib jagada kaheks osaks: ülesande püstitusest ja inimeste vahetumisest tulenevad mured.

Kui kavandatud või teostatav tegevus on sõnastatud lähtuvalt tegevusest endast (nt „Looma naabrivalvesektori“ või „Saame külarahvaga kokku“), siis katkeb tegevus kohe peale selle sooritamist. Kui aga sõnastada tegevus probleemist lähtuvalt (nt „Vähendame sissemurdmiste arvu piirkonnas“ või „Suurendame elanike osalust“), võib lugeda tegevuse lõpetatuks alles siis, kui probleem on lahendatud, ja lahendus hõlmab hulka tegevusi. Probleemist lähtuv sõnastus aitab mõista ühistegevuse osi (nt naabrivalve sektori loomine või külakoosolek) kui probleemi lahendamise etappe.

Et ühistegevused on sageli pikaajalised, tuleb ette, et inimesed vahetuvad selle käigus. Mõnikord tuleb seda lausa soosida, kuna aktiivsetel kogukonnaliikmetel-eestvedajatel on suur oht läbi põleda, mis tooks kaasa nii esialgsete ülesannete kui ka vahepealsete tegevuste silmist kadumise. Seepärast on äärmiselt tähtis kokkusaamisi protokollida ja need protokollid avalikuks teha.

Protokollima peaks esialgset probleemipüstitust, plaanitavaid ja elluviidavaid tegevusi ning nende hindamist. Eriti suurt tähelepanu tuleb protokollis pöörata vastutajatele: tegevuse igas etapis peab olema selge, kes vastutab mingi tegevuse eest. Seejuures võib tegevused jaotada väiksemateks osadeks (sobilikud nt ühele-kahele inimesele), sest nii on osalus suurem. Ülesandeid protokollides tuleks kirja panna ka tegevuste tähtsajad, mis vähendab võimalikku segadust tulevikus.

Mida kindlasti teha, kui puudub järjepidevus?

- Sõnastada ühistegevuse eesmärk lähtuvalt lahendamist vajavast probleemist, sest see võimaldab protsessi mõõta.
- Protokollida ühistegevus, et hoida järjepidevust ka inimeste vahetumise korral.
- Ühekordse või lühiajalise projekti puhul kavandada ka jätkutegevusi.

Probleem: koostöö puudumine

Koostöö ei ole väga laialt levinud ühistegevuse vorm. Teisalt on see kogukondliku turvalisuse lahutamatu osa, sest

- turvalisuse tagamine ei ole mitte ühegi organisatsiooni või asutuse ainuülesanne, vaid eeldab ühistegevust;
- rohujuuretasandi pikaajaline osalus on võimalik üksnes juhul, kui inimesed on kogukondliku turvalisuse eesmärgid omaks võtnud (internaliseerinud). See eeldab aga koostööd alates probleemide sõnastusest ja eesmärkide seadmisest;
- koostöö on väga tõhus ühistegevuse vorm, kuna produktiivsus ja rahulolu tööprotsessiga on sellises faasis kõige suurem.

Samas tuleb arvestada, et koostöö on ühistegevuse vormidest kõige komplekssem. Koostööni jõudmine on protsess: selleks tuleb kõigepealt seada eesmärgid ja siis hakata tööle. Koostöö on samm edasi tavatööst, millest seda eristab just eesmärkide enda omaks pidamine.

1. Iga rühm inimesi, kes koguneb eesmärgiga midagi teha, satub esimesel kokkusaamisel sõltuvusfaasi: nad sõltuvad inimesest, kes neid kokku kutsus, mistõttu on neid kergem juhtida. Rahulolu on siiski suur, muidu kokku ei tuldaks. Rahulolu tuleb siin mõista lähtuvalt koosolemise endast, st kogunemise põhjus võib olla rahulolematuse mõne muu olukorraga, ent asjaolu, et seda on võimalik arutada, pakub iseenesest rahuldust.

2. Kui hakatakse arutama tegevuse eesmärkide, töökorralduse ja tasustamise viiside üle, liigub rühm edasi konfliktifaasi. Konflikti ehk vastandlike huvide pörkumist saab teatud määral juhtida töömeetodite valiku abil. Siiski on huvide pörkumine vältimatu ja vajalik, sest selle käigus selgitatakse välja rühmale sobivaimad ideed ja nende täitmiseks sobivad inimesed. Konfliktifaasis võivad rühma liikmed või osa neist lahkuda, kui protsess ei vasta nende ootustele. Juhitavus ei ole konfliktifaasis väga suur, kuna sel ajal alles selgitatakse välja (rühma seisukohast) parimad juhid.

3. Kui eesmärgid ja nende täitmise viisid on leitud, liigub rühm edasi tööfaasi. Erinevad rollikirjeldused ja -piirid (sealhulgas juhi roll) on sel ajal olulised sedavõrd, kuivõrd need aitavad ülesandeid sooritada ja eesmärke saavutada.

4. Kui töö kulgeb rühmas tõrgeteta ja ühised eesmärgid on muutunud ka isiklikeks (st need on internaliseeritud), jõutakse koostööfaasi. Seda iseloomustab väga suur tõhusus ja rahulolu, sest tegutsemise põhjus ei ole enam mitte väline, vaid sisemine motivatsioon. See tähendab ühtlasi, et juhil ei ole enam vajalik ega soovitatav sekkuda.

Kui töös esineb arusaamatusi või probleeme, liigub rühm tervikuna või osaliselt tagasi konfliktifaasi, kus kas probleemid lahendatakse, rühm laguneb või selle liikmed vahetuvad. Nii võidakse töö- ja konfliktifaasi vahel liikuda mitu korda. Võimalik, et juhid isegi tekitavad ise kontrollitud konfliktifaasi eesmärgiga uuendada töökorraldust või -eesmärke. Seega on faaside vaheldumine loomulik – pidevat koostööd on praktikas võimatu saavutada.

Kõige olulisem tähelepanek on see, et koostööfaasi ei saa liikuda juhul, kui inimesed ei jaga samu eesmärke. Seepärast on koostöö saavutamiseks mõeldavamat, et kõik osapooled osaleksid juba eesmärkide väljatöötamise juures. Vastasel korral ei võta nad eesmärke omaks ja koostööfaasi (mõningatel juhtudel isegi tööfaasi) ei jõutagi.

Järgnev tabel annab ülevaate koostööni jõudmise protsessist.

Koostööfaas	Mida tehakse?	Kuidas tehakse?
Sõltuvusfaas (st sõltutakse inimesest, kes osalised kokku kutsub)	<p>Kogunetakse eesmärgiga midagi teha</p> <p>Rahulolu on suur, sest kokkutuleku põhjus (nt ühine probleem) motiveerib</p>	<p>Vaja on eestvedajat, kes osalised kokku kutsuks. Oluline on juba selles etapis kaasata võimalikult palju puudutatud osapooli (vt ka ptk „Probleem: kogukonna osaluse puudumine“)</p> <p>Protsess on kergesti juhitud, sest üldine rahuolu on suur. Rahulolu on siin kontekstuaalne: inimesed võivad tulla kokku rahulolematuse tõttu mõne muu olukorraga, kuid asjaolu, et seda on võimalik arutada, pakub juba ise rahuldust</p>
Konfliktifaas (põrkuvad vastandlikud huvid, et leida parimad ideed ja inimesed)	<p>Arutatakse tegevuse eesmäärke ja töökorraldust</p> <p>Rahuolu protsessiga võib olla üsna väike</p>	<p>Võimaldada kõigil osalistel sõnastada oma ideed ja lasta ideedel võistelda, määrates enne kindlaks nõustumise miinimumtingimused (nt kas sobib ainult konsensus või paremate ideede leidmiseks hääletatakse)</p> <p>Protsess ei ole väga juhitud. Liigsel juhtimisel ja kontrollil võib olla hoopis negatiivne mõju</p>
Tööfaas	<p>Eesmärgid ja nende täitmise viisid on leitud ning hakatakse tööle</p> <p>Rahulolu on keskmine</p>	<p>Rollikirjeldused ja -piirid (sh juhi roll) on selles faasis olulised sedavõrd, kui võrd need aitavad ülesandeid sooritada ja eesmäärke saavutada</p>
Koostööfaas	<p>Osalised on ühised eesmärgid muutnud enda omaks (internaliseerinud)</p> <p>Tõhusus ja rahuolu on väga suur, sest ei tegutseta mitte välisest, vaid sisemisest motivatsioonist lähtuvalt</p>	<p>Koostööd korraldava juhi sekkumine ei ole vajalik ega soovitatav</p>

Mida kindlasti teha, kui koostöö puudub?

- Koostöö on eriline ühistegevuse vorm, mille saavutamiseks peavad osapooled läbima tööfaasi. Pidev koostöö ei ole võimalik, kuna aeg-ajalt tuleb eesmäärke uuendada.
- Koostöö on võimalik saavutada ainult juhul, kui osalised on leppinud ühiselt kokku tegevuse eesmärkides. See tähendab, et koostöö saavutamiseks on vältimatu läbida konfliktifaas ehk etapp, kus vaieldakse eesmärkide, vahendite ja rollide üle.
- Koostööfaasis ei ole juhil vaja ega soovitatav sekkuda, sest inimesed tegutsevad juba omaks võetud eesmärkide nimel.

Probleem: hindamiskriteeriumide puudumine

Tänapäeva juhtimises on olulisel kohal protsesside tulemuste hindamine kui osa teadmises- ja töenduspõhisest haldusest. Sama kehtib kogukondliku turvalisuse tegevuste kohta.

Siseturvalisuse arengukavas peetakse eesmärkide mõõtmiseks vajalikuks toimijate n-ö loomingulisust, mis annab paremaid tulemusi kui ainult kvantitatiivsete mõõdikute eesmärkide kasutamine. See on õigustatud: kogukondliku turvalisuse tugev kül on valmidus kohalike oludega kohaneda, mistõttu võib osutuda keeruliseks tegevuste ühtsete mõõdupuudega hindamine.

Üldised mõõdikud, mida turvalisuse hindamisel kasutatakse, mõõdavad elanike hinnangut turvalisusele, ohutunnet, kaasatust turvalisuse tagamisse ja asutuste usaldusväärset kvantitatiivselt. Kogukondliku politseitöö praktikate mõõtmiseks ja hindamiseks kvantitatiivsed meetodid aga sageli ei sobi, kuna kogukondliku politseitöö keskmes on tihti väga väikesed inimrühmad (nt üks küla). Seepärast peavad mõõdikud olema piisavalt tundlikud. Keskmise Eesti küla suuruse juures (100 inimest) ei ole võimalik teha usaldusväärseid kvantitatiivseid uuringuid, vaid tuleb kasutada kvalitatiivseid meetodeid. Küll on aga kvantitatiivsed uuringud võimalikud piirkonnapolitsei tööpiirkonnas (10 000 – 15 000 elanikku).

Igasuguse hindamise alus on selgelt sõnastatud eesmärgid, ilma ei ole hindamine võimalik. Seepärast tuleb eesmärgid sõnastada lähtuvalt probleemsest tegevusest ning talletada tuvastatud probleemid ja ülesannete püstitus kirjalikult. Muu hulgas toetab arhiveerimine teadmiste üleandmist inimeste vahetumise korral. Mida rohkem osapooli, seda olulisemaks muutuvad kirjalikud dokumendid, sest see vähendab suhtlusprobleeme. Niisiis tuleb eelistada hindamismeetodeid, mis võrdlevad omavahel eesmärgi ja tulemusi, mitte nende saavutamise viise või muid kaudseid näitajaid. Hea näide on kogukondliku turvalisuse koostööprojekt, mille puhul aasta möödudes hindasid osalejad ühiselt, kas eelmisel koosolekul üles seatud eesmärgid on saavutatud.

Euroopa kogemus on näidanud, et **kogukondliku turvalisuse põhieesmärk, mille saavutamist mõõta, peaks olema selle käitumise muutus, mida tegevusega üritatakse saavutada**. See tähendab nii elanike ennetuskäitumist (nt kas helistatakse naabrile, kui tema värava taga peatub kahtlane auto) kui ka probleemseks peetud käitumist (nt kas kaklused külakõrtsi juures vähenevad). Käitumise muutust toetab elanike üldise turvatunde uurimine.

Kogukondliku turvalisuse mõõtmiseks kasutatavad hindamiskriteeriumid soovituslikus järjekorras

Käitumuslikud mõõdikud	Probleemse käitumise püsimine/muutumine Kuritegevuse tase
Tunnetuslikud mõõdikud	Elanike turvatunne
Hinnangulised mõõdikud	Elanike hinnang politseitööle Elanike hinnang koostööle politseiga Ametnike hinnang oma töö tulemuslikkusele
Väljundipõhised mõõdikud	Kohtumiste ja ürituste arv Üritustel ja kohtumistel osalejate arv

Mida kindlasti teha hindamisel?

- Kogukondliku turvalisuse tegevuste hindamise alus on selgelt sõnastatud eesmärgid. Seepärast tuleb sõnastada kogukondliku turvalisuse tegevuse eesmärgid ning talletada tuvastatud probleemid ja seatud ülesanded kirjalikult.
- Hindamiseks sobivad nii kvalitatiivsed kui ka kvantitatiivsed meetodid. Nende valikul tuleb silmas pidada inimeste või juhtumite hulka, mida mõõdetakse, ja mõõdetava nähtuse olemust.
- Eelistada tuleb käitumuslikke ja tunnetuslikke mõõdikuid, mis mõõdavad elanike käitumist ja tunnetatud turvalisust otsesemalt. Hinnangulised meetodid on ennekõike head ühistegevuse protsessi hindamiseks.

Lisa 1. Häid näiteid ühistegevusest

Järva maakonna turvalisuse arengukava „Turvaline Järvamaa 2014–2020“ koostamine

Kes koostöö algatas ja miks?

Koostöö algatas maavanem (maavalitsus) eesmärgiga mõtestada maakonna turvalisust tervikuna, sõnastada ühised eesmärgid selle saavutamiseks ja vajadused koostöö tekkimiseks osapoolte vahel. Tegevuse ajend oli nii vajadus vaadata siseturvalisuse arengukavast lähtuvalt üle maakonna turvalisusplaanid kui ka võimalus tulla oma tööülesannetega paremini toime.

Kes olid koostöö osapooled?

Kohaliku tasandi organisatsioonid (maavalitsus, sh haridus-, noorsoo-, tervishoiu- ja sotsiaaltöötajad, kohalikud omavalitsused, Politsei- ja Piirivalveamet, Kaitseliit, Päästeamet, Keskkonnaamet, Maanteeamet, Terviseamet) ning kohalikud ettevõtted ja vabaühendused.

Elanikerühmi (noored ja eakad) kaasati katusorganisatsioonide kaudu. Üksikisikud said anda oma panuse juba arengukava tööversiooni.

Mida tehti?

Protsess algas probleemide tuvastamisega osalevate organisatsioonide sees ja seejärel ühistes ümarlaudades. Arengukava koostades peeti oluliseks tõenduspõhisust: probleemid seoti tõendusmaterjaliga. Kui probleemi kohta ei olnud varem alusinfot kogutud, tehti seda nüüd (nt info vanemliku hoolitsuseta laste kohta). Probleemid, mis ei leidnud tõendust, jäeti arengukavast välja.

Seejärel koostati ühiselt probleemide lahendamiseks tegevuskava. Ka lahenduste eesmärk oli soodustada ühist tegutsemist: tegevuste juurde pandi kirja ka lahenduse elluviimisega seotud organisatsioonid. Eraldi nimetati elluviimise eest vastutav organisatsioon.

Mis oli tulemus?

Arengukava koostamise protsessi tulemusel said osapooled omavahel tuttavaks ja tekkisid otsekontaktid. Lisaks alustasid osalised ühistegevusi nii arengukava tegevuskavast lähtuvalt kui ka muudel teemadel, milleni jõuti tänu tekkinud suhtlusele. Osalised tajuvad paremini oma rolli ja vastutust kohaliku turvalisuse tagamisel.

Illuka, Mäetaguse, Jõhvi, Vaivara ja Toila ühine menetlusteenistus

Kes koostöö algatas ja miks?

Ühisel koolitusel jõudsid viie valla esindajad arusaamisele, et turvalisuse tagamisel aitab ühistegevus ressursse kokku hoida. Eesmärgiks seati nii turvalisusprobleemide ühine tuvastamine kui ka neile lahenduse leidmine.

Kes olid koostöö osapooled?

Illuka, Mäetaguse, Jõhvi, Vaivara ja Toila vallavalitsus.

Mida tehti?

2011. aastal asutasid viis valda ühise menetlusteenistuse sihiga selgitada välja valdade turvalisusega seotud probleemid, neid ühiselt menetleda ja teha muul alal turvalisusega seotud koostööd (nt patrullimine). Menetlusteenistuses töötasid kaks inspektorit-ametnikku, kes seaduse piirangute tõttu olid igas vallas tööl 0,2 kohaga. Selgitati välja turvalisusprobleemid, korraldati patrullteenistus ja turvateenus avalikel üritustel, lahendati kohalikke probleeme ja menetleti õigusrikkumisi.

Mis oli tulemus?

Kuna teenus ei rahuldanud siiski osalevate valdade vajadusi, lõpetas ühine menetlusteenistus 2015. aastal tegevuse. Sellest hoolimata saab selle loomist vaadelda hea näitena, mis andis väärtusliku kogemuse edasiseks. Peale valdade tegeliku turvalisuse parandamise prooviti sel viisil läbi turvalisusega tegeleva ühisasutuse võimalused ja puudujäägid. Tänu sellele ollakse nüüd liikunud järgmisse etappi: Vaivara valla juures tegutsev menetlusteenistus pakub teistele valdadele nõustamisteenust menetluste puhul jm turvalisusküsimustes.

Projektid „Turvaline küla” Saaremaal ja „Turvaline kodukant” Raplemaal

Kes koostöö algatas ja miks?

Koostöö algatas mõlemas maakonnas politsei eesmärgiga suurendada kohalike omavalitsuste ja elanike aktiivsust mõelda kaasa turvalisustemadel ja leida lahendusi. Motivaatoriks oli elanike osaluse kaudu kohalike omavalitsuste esindajate seas teemade tõstatamine ja hoidmine, mis viiks parema kolmepoolse koostööni.

Kes olid koostöö osapooled?

Politsei, külaseltsid, kohalikud elanikud ja kohalik omavalitsus; vähemal määral muud turvalisusvaldkonna töötajad (Maanteeametist, Päästeliidust).

Mida tehti?

Saaremaal korraldati 2012. aastal ja Raplemaal 2015. aastal politsei algatusel kohtumised, kus selgitati ühiselt välja piirkonna turvalisuse probleemid. Saaremaal kohtuti suuremates keskustes ja Raplemaal igas külas. Rõhk oli kohaliku omavalitsuse ja elanike aktiivsuse kasvatamisel, mistõttu kasutati avatud ruumi meetodit.

Tuvastatud probleemide lahendamiseks kavandati rohujuuretasandi tegevusi ja esitati neid lahendamiseks omavalitsusele. Tulemuslikkust hinnati arutelu teel järgmistel kohtumistel.

Mis oli tulemus?

Kohalikud elanikud mõistavad paremini oma kodukoha probleeme ja on neid lahendades aktiivsemad. Politsei ja omavalitsus said sõnastatud probleemide kujul elanikelt infot.

Keila noortevõrgustik

Kes koostöö algatas ja miks?

Keila noortega tegelevad spetsialistid olid üsna ühiselt jõudnud äratundmiseni, et tihedam suhtlus muudaks nende töö tõhusamaks: oleks vähem dubleerimist ja tegevustel oleks suurem mõju. Lisaks võimaldavad ühisarutelud vähendada igapäevast tööstressi, mida põhjustab pingeline töö keerulises, laste probleemidega seotud valdkonnas.

Kes olid koostöö osapooled?

Keila linna haridusnõunik, sotsiaaltöötajad, Keila koolide sotsiaalpedagoogid, sotsiaalkeskuse peretöötaja, lastekaitsetöötaja, Keila noortekeskuse juht ning noorsoo- ja piirkonnapolitseinik.

Mida tehti?

Keila noortevõrgustik A-rühm tekkis 2011. aastal ühise noorteprojekti raames, kui teadvustati, et linna noortega tegelevad inimesed soovivad ja vajavad rohkem ühistegevust. Võrgustik toimib kaks korda kuus osapoolte töökohtades roteeruvalt korraldatavate kohtumiste kaudu. Võrgustikul puudub juht ja juriidilist isikut ei ole loodud, sest neid peavad osalised koormavaks. Kohtumistel proovitakse leida ühiselt lahendusi Keila probleemsete noorte juhtumitele ja vahetatakse asjakohast infot.

Võrgustiku toimimist mõõdetakse tulemuslikkusega: kui probleemid lahenevad, on võrgustik olnud edukas, ent kui mitte, tuleb leida uus lahendus. Kohtumisi protokollitakse; protokollid on ainult võrgustiku kasutuses, sest sisaldavad tundlikku infot.

Mis oli tulemus?

Töö Keila noortega on korraldatud läbimõeldumalt: dubleerimist on vähem ja rohkem jääb aega probleemide sisuliseks lahendamiseks. Võrgustiku liikmed tunnetavad teiste asutuste kolleegide toetust.

Rõuge tervisenõukogu

Kes koostöö algatas ja miks?

Nõukogu kasvas Rõuge valla arengukava koostamisel välja rahvatervise töögrupist, mis oli kokku tulnud vallavanema kutsel. Pärast arengukava valmimist tunnetasid nõukogu liikmed vajadust viia seatud eesmärgid ka ellu. Samuti soovis vallavanem pidevat nõuandvat organit valla rahvatervise küsimustes.

Kes olid koostöö osapooled?

Vallavalitsus, vallavolikogu, kohalikud vabäühendused ja elanikud. Nõukogu juhib kohalik elanik.

Mida tehti?

Arengukava koostamisse kaasati töörühmade kaudu erinevaid huvi- ja sihtrühmi. Tänu sellele tekkis sünergia, mille tulemusel kutsus vallavanem peale arengukava valmimist 2014. aastal kokku tervisenõukogu. See arutab valla rahvatervisega seotud probleeme, nõustab vallavalitsust ja algatab projekte, hindab valla terviseedenduse protsesse ja terviseprofiili tegevuste tulemuslikkust. Nõukogu kohtumised protokollitakse ja protokollid on kättesaadavad valla kodulehelt.

Tervisenõukogu ei ole juriidiline isik, aga plaanis on luua mittetulundusühing. Projektide algatamiseks tehakse koostööd kohalike vabäühendustega, mis suurendab inimeste seotust ja vähendab nõukogu vabatahtlike liikmete töökoormust.

Viimastel aastatel on peamine tegevus olnud „Tervisetundide“ programmi väljatöötamine ja juurutamine. Sellega motiveeritakse kohalikke elama tervislikumalt ja vastutustundlikumalt. Lisaks korraldatakse Tervisemessi, mis on kohalik suurüritus terviseeteadmisest teavitamiseks.

Mis oli tulemus?

Rõuge valla terviseeteadmisega tegeletakse süsteemselt ja töö tulemuslikkust hinnatakse pidevalt. Kohalikud elanikud on teadlikud tervislikult elamisest ja selleks motiveeritud. Kohalikul omavalitsusel on nõukogu kujul allikas tervisevaldkonna teabe saamiseks.

Aespa elukeskkonna edendamine

Kes koostöö algatas ja miks?

Kohalikud elanikud tulid kokku, et muuta oma elukeskkond paremaks. Neid innustas füüsilise keskkonna arendamine, mis lahendaks tajutud turvalisusprobleeme (ohtlik koolitee, pime park, puudulik transport jms).

Kes olid koostöö osapooled?

Aespa on Kohila valla endine aiandusühistute piirkond, kus 2011. aastal loodud asumiselts MTÜ Aespa Kodu teeb tihedat koostööd Kohila Vallavalitsusega.

Mida tehti?

Koostöös pandi esimese projektina alus kohalikule prügimajandusele ja järgmisena rajati park. Mõlemat tegevust toetas vald materiaalselt (raha ja maaga). Pärast neid esimesi omaalgatusprojekte jätkub koostöö vallaga planeerimise alal: ühiselt planeeritakse kohalikku veevärki ja liikluskorraldust (valgustus, bussiliiklus, kergliiklustee). Kokkusaamised vallaga on korrapärased. Koostööd tehakse ka teiste Kohila valla aktiivsete seltsidega, muu hulgas ühiste bussiliinide kavandamisel.

Mis oli tulemus?

Kenam elukeskkond, parem taristu ja paremad liikumisvõimalused Aespas ja Kohila vallas.

Lisa 2. Osalusprotsessi hindamise põhimõtted

Standard	Mõõdikud/kriteeriumid
Osalus	<ul style="list-style-type: none"> · Kõik rühmad, keda protsess puudutab, on protsessis esindatud · Inimesed ja organisatsioonid toetavad aktiivselt osalust ja üritavad ka ise inimesi projekti kaasata · Inimesi, kes osalevad protsessis, iseloomustab see, et <ul style="list-style-type: none"> • nad tahavad olla kaasatud • neil on piisavalt infot • neil on piisavalt oskusi • nad on pühendunud ja järjekindlad • neil on legitiimsus nende seas, keda nad esindavad, ja nad on nendega avatud dialoogis
Toetus	<p>Elanike protsessis osalemise takistused on kõrvaldatud ja osalust ei takista muu hulgas sellised asjaolud nagu</p> <ul style="list-style-type: none"> · transpordi puudus · ülalpeetavate eest hoolitsemine · ligipääsu puudus hoonetele, kus toimuvad väljapanekud ja koosolekud · ligipääsu puudus internetile · kohtumiste aeg (nt tööaeg)
Planeerimine	<ul style="list-style-type: none"> · Osalejatel on piisavalt infot ja aega, et teha tõeseid ja pädevaid otsuseid · Osalejad väljendavad oma mõtteid ausalt ja avatult · Osalejad on nõus ajakavaga · Osalejad on nõus projekti eesmärkidega ja peavad neid teostatavateks · Osalejad on nõus oma rolliga protsessis
Meetodid	<ul style="list-style-type: none"> · Protsessis kasutatud meetodid on osalejate jaoks vastuvõetavad ja sobivad · Meetodid aitavad osalejatel väljendada ideid ilma hukkamõistu kartmata · Meetodid aitavad lahendada tekkinud konflikte · Tagasisideks on olemas asjakohased meetodid
Koostöö	<ul style="list-style-type: none"> · Koostöö osalejate vahel toimub heatahtlikult, tõhusalt, üksteist austavalt ning aega ja raha säästvalt · Koostöös kasutatud keel ja terminid on kõigile arusaadavad · Ühiseid arusaamu ja kokkuleppeid märgatakse ja kinnitatakse · Konflikte ja eriarvamusi märgatakse ja nendega tegeletakse
Infojagamine	<ul style="list-style-type: none"> · Vajalik info on erinevatele rühmadele sobival viisil kättesaadav ja arusaadav · Info on kättesaadav nii varakult, et sellega on võimalik tutvuda · Infot kogudes hoidutakse dubleerimisest ja kasutust tööst · Konfidentsiaalsusreeglid on kõigile mõistetavad ja kehtivad
Avatus	<ul style="list-style-type: none"> · Vajalikud väljaspoolsed partnerid ja mõjutajad (nt ministeerium või mitte veel osalevad inimesed) on kõigile teada · Suhted väljaspoolsete partneritega on avalikud ja avatud · Väljaspoolseid partnereid teavitatakse asjakohaselt ja pidevalt

Standard	Mõõdikud/kriteeriumid
Areng	<ul style="list-style-type: none"> · Osalejatel on motivatsioon arendada oma oskusi ja teadmisi · Osalejad toetavad teiste osalejate teadmiste ja oskuste arengut · Ressursid, mida teadmiste ja oskuste arendamiseks on vaja, on teada ning võimaluse korral pakutakse neid · Osalejatel on oma teadmiste ja oskuste arendamiseks piisavalt aega · Osalejad jagavad oma kogemusi üksteisega
Tagasiside	<ul style="list-style-type: none"> · Tagasisidet protsessi käekäigu kohta kogutakse ja jagatakse regulaarselt, kokkulepitud ajal ja formaadis (sh keeles) ning see on kõigile osapooltele kättesaadav · Oluliste otsuste selgitused ja põhjendused on kõigile kättesaadavad · Tagasisides püüeldakse kõigi osalejate positiivse kuvandi loomise poole
Hindamine	<ul style="list-style-type: none"> · Kaasamisprotsessi hinnatakse pidevalt ja asjakohaselt, nii et hindamise tulemusel on võimalik protsessi parendada · Protsessi hindamise kriteeriumid on ühiselt kokku lepitud ja kehtivad · Hindamistulemused on ühiselt läbi arutatud, nendega nõustutakse ja nendest on õppust võetud · Hindavad kõigile sobivad inimesed, vajaduse korral kaasatakse välishindajaid · Edusamme ja õnnestumisi tähistatakse · Hindamise ja tagasiside tulemused on kõigi elanike jaoks avalikud · Häid praktikaid pannakse tähele ja levitatakse sarnastes projektides osalejatele

